

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» від 31 липня 2014 р. № 1621-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 39. Ст. 2006.
2. Указ Президиума Верховного Совета СССР «О военном налоге» от 29 декабря 1941 г. Красное знамя от 4 января 1942 г.
3. Дьяченко В.П. История финансов СССР (1917–1950 гг.): монография. Москва: «Наука», 1978. 492 с.
4. Волощук М.Г., Менджул М.В. Финансовое право: навчальний посібник. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2012. 216 с.
5. Пришва Н.Ю. Податкове право: навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 368 с.
6. Податкове право України: навчальний посібник / за ред. М.П. Кучерявенка. Харків: Право, 2010. 256 с.
7. Гетманцев Д.О., Форсюк В.Д., Беліцький І.С. Теорія, принципи та історія податку. Правовий аспект: наук.-практ. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 496 с.
8. Закон України «Про систему оподаткування» від 25 червня 1991 р. № 1251-XII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 1991. № 39. Ст. 511.
9. Закон України «Про акцизний збір» від 18 грудня 1991 р. № 1996-XII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 1992. № 12. Ст. 172.
10. Декрет Кабінету Міністрів України «Про акцизний збір» від 26 грудня 1992 р. № 18-92. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 1993. № 10. Ст. 82.
11. Маркова Л.Г., Алексеева Р.О. Військовий збір: теоретичний аспект. *Международный научный журнал. Экономические науки*. 2015. № 3. С. 31–36.
12. Ткач С.С., Нальотов О.О. Актуальні питання правового регулювання сплати військового збору. Кременчук, 2014. 24 с.
13. Крутова А.С., Нестеренко О.О., Коробкіна І.С. Особливості нарахування та обліку військового збору. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2015. Вип.1. С. 19–29.
14. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28 грудня 2014 р. № 71-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 7–8, № 9. Ст. 55.
15. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.
16. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2010. № 50–51. Ст. 572.
17. Рядінська В.О. Правове забезпечення становлення та розвитку системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Держ. НДІ МВС України. Київ, 2015. 475 с.
18. Задорожна Л.А. Регулятивна ефективність персонального прибуткового податку: приклад України: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Ун-т держ. фіскал. служби України. Ірпінь, 2017. 266 с.
19. Іванюк В.Е. Модернізація системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2019. 232 с.

УДК 342.95

СКЛАД БУЛІНГУ (ЦЬКУВАННЯ) ЯК АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

BULLYING ADMINISTRATIVE OFFENCE CORPUS DELICTI

Лежнєва Т.М.,

*кандидат юридичних наук,**доцент кафедри права**Університету імені Альфреда Нобеля*

Черноп'ятов С.В.,

*кандидат юридичних наук,**доцент кафедри права**Університету імені Альфреда Нобеля*

Статтю присвячено аналізу складу булінгу (цькування) як адміністративного правопорушення. Визначено об'єкт булінгу, під яким розуміється громадський порядок і громадська безпека в освітньому середовищі. Установлено, що об'єкт булінгу має бути визначальним критерієм для логічної побудови інших елементів складу цього адміністративного правопорушення. Зазначено, що інші елементи складу булінгу не повною мірою забезпечують охорону об'єкту булінгу засобами адміністративної відповідальності. Так, невідповідно обмеженим є коло суб'єктів та потерпілих. Об'єктивна сторона булінгу не передбачає ознаки систематичності (повторюваності). Крім того, об'єктивна сторона булінгу створює передумови для значної конкуренції із нормами кримінального права. Суб'єктивна сторона не враховує мети булінгу, яка натомість є визначальною ознакою цього явища. Правові норми, як регулятивні, так і охоронні, які визначають явище булінгу та встановлюють відповідальність за такі діяння, містять низку недоліків, унаслідок яких: булінгом можуть кваліфікувати такі діяння, які насправді не посягають на об'єкт булінгу; частина об'єкту булінгу залишається поза межами правової охорони засобами адміністративної відповідальності. Окрім того, чинна редакція ст. 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення створює загрозу уникнення більш суворої, зокрема кримінальної, відповідальності за посягання на життя, здоров'я, статеву свободу й недоторканність. Для вирішення зазначених проблем пропонуємо диспозицію ч. 1 ст. 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення сформулювати іншим способом. Також запропоновано редакцію визначення поняття «булінг» у Законі України «Про освіту», яка більш чітко визначає такі ключові ознаки булінгу, як його мета (викликати в потерпілого стійке відчуття приниження, страху або тривоги; підпорядкувати потерпілого інтересам та волі порушника; спричинити соціальну ізоляцію потерпілого або інші зміни його соціального становища в освітньому середовищі), обстановка (вчинення у зв'язку із включенням порушника і потерпілого до єдиного освітнього процесу), систематичність (повторюваність).

Ключові слова: булінг (цькування), адміністративна відповідальність, кримінальна відповідальність, навчальний процес, суб'єкти навчального процесу, освітнє середовище.

The paper provides an analysis of bullying administrative offence corpus delicti. Educational environment public order and educational environment public safety are considered to be the bullying object. The bullying object is determined to be the key criterion of bullying administrative offence corpus delicti constructing. It is determined that other elements of bullying corpus delicti do not fully protect the bullying object by means of administrative responsibility. For instance, the ranges of bullying subjects and victims are unreasonably limited. The objective element (actus reus) of bullying does not provide a characteristic of bullying systematic (repeating) character. Moreover, the bullying objective element creates prerequisites for significant collisions with criminal law rules.

The bullying subjective element (*mens rea*) does not take into account the goals of bullying, which, in turn, appear to be a defining feature of bullying phenomenon. Legal regulations, both regulatory and protective, that determine bullying phenomenon and establish responsibility for such actions, contain a number of shortcomings, which result in the further: actions that do not actually encroach on bullying object can be qualified as bullying; meanwhile some part of the bullying object receives no legal protection by means of administrative responsibility. Moreover, the current version of administrative responsibility legislation of Ukraine poses a threat of avoiding stricter, including criminal, responsibility for encroachment on life, health, sexual freedom and inviolability. To solve these problems, we propose to formulate bullying administrative offence *corpus delicti* via blanket way, referring to the rules of the Law of Ukraine "On Education". It is also proposed the bullying concept definition in the Law of Ukraine "On Education" to be edited in a way, which provides a more clear identification of the following bullying key features: its goal (to cause the victim's sustained sense of humiliation, fear or anxiety; to subordinate the victim to the interests and will of the offender; to cause other changes in victim's social status within the educational environment); its environment (bullying takes place in connection with the offender and victim inclusion in a single educational process); its systematic (repeating) character.

Key words: bullying, administrative responsibility, criminal responsibility, educational process, subjects of the educational process, educational environment.

Постановка проблеми. 19 січня 2019 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» [1] (далі – Закон № 2657-VIII). Кодекс України про адміністративні правопорушення [2] (далі – КУпАП) доповнено статтею 173-4 «Булінг (цькування) учасника освітнього процесу». Закон України «Про освіту» [3] доповнено системою регулятивних правових норм щодо булінгу. Так, відповідно до п. 3-1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про освіту», «булінг (цькування) – діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого. Типовими ознаками булінгу (цькування) є: систематичність (повторюваність) діяння; наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності); дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого».

Водночас охоронна норма ч. 1 ст. 173-4 КУпАП містить відмінний опис складу булінгу як адміністративного проступку: «Булінг (цькування), тобто діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого».

Констатовано певну неузгодженість та інші недоліки регулятивної та охоронної підсистем правової протидії булінгу. У зв'язку з цим можна очікувати значних проблем під час застосування відповідних норм.

Стан дослідження. Явище булінгу нині набагато більше охоплено соціологічним, психологічним та педагогічним науковим пізнанням. В той же час Водночас бракує юридичних наукових праць щодо цієї проблематики, особливо таких, які були б присвячені аналізу вказаних новел українського законодавства. Більшість розробок поки що мають вигляд окремих наукових статей. Зокрема, до правових проблем булінгу зверталися такі вчені: О.М. Іваній, С.О. Ігнатів, Ю.О. Левченко, Б.О. Логвиненко, О.Ф. Мельничук.

Метою цієї статті є аналіз складу булінгу (цькування) як адміністративного правопорушення, виявлення недоліків регулювання адміністративної відповідальності за булінг та шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. **Об'єкт.** Усвідомлюючи плюралізм підходів до явища об'єкту правопорушення, ми вважаємо, що в цілому його можна звести до груп концепцій «об'єкт – відносини» та «об'єкт – блага». Також вважаємо, що, оскільки всі відносини мають певний об'єкт, яким є блага, ці групи концепцій мають великий потенціал

до синергії, адже фактично забезпечують спільне, однак різнорівневе бачення об'єкта правопорушення, тобто того, на що він посягає.

Зважаючи на те, що структурування Особливої частини здебільшого проведено на підставі критерію адміністративних проступків [4, с. 14–19], для з'ясування об'єкту булінгу варто звернути увагу на те, що ст. 173-4 КУпАП розміщено в Главі 14 «Адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку».

У цілому відносного консенсусу щодо поняття громадського порядку й громадської безпеки у вітчизняній юридичній літературі досягнуто. Окрім того, вони мають і нормативне визначення. Так, відповідно до раніше чинного Положення «Про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України» [5], «громадська безпека – стан захищеності інтересів людини, суспільства й держави від суспільно небезпечних діянь і негативного впливу надзвичайних обставин, викликаних криміногенною ситуацією, стихійним лихом, катастрофами, аваріями, пожежами, епідеміями та іншими надзвичайними подіями; громадський порядок – система суспільних відносин, які складаються і розвиваються в громадських місцях під впливом правових та соціальних норм, спрямованих на забезпечення нормального функціонування установ, організацій, громадських об'єднань, праці й відпочинку громадян, повагу до їх честі, людської гідності та громадської моралі» (абз. 4, 5 підп. 1.6). Аналогічні, за винятком редакційних нюансів, визначення містяться й у Законі України «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів» [6].

На сучасному етапі розвитку суспільства освіта є невід'ємною частиною суспільного життя. Практично всі без винятку фізичні особи стикаються із життєвою необхідністю бути порівняно тривалий час включеними в освітній процес і перебувати в освітньому середовищі, бути суб'єктом освітніх правовідносин, учасником комунікації освітньої та комунікацій, які супроводжують освітній процес, фізично перебувати в закладах освіти. Водночас такі особи є суб'єктами ключових природних прав на життя, здоров'я, свободу, недоторканість, власність тощо. Стаючи суб'єктами освітніх відносин, реалізуючи своє право на освіту, фізичні особи набувають також і спеціального галузевого правового статусу учасника освітнього процесу. Так, відповідно до ст. 53 Закону України «Про освіту», здобувачі освіти мають право на: безпечні та нешкідливі умови навчання, утримання і праці; повагу до людської гідності; захист під час освітнього процесу від приниження честі та гідності, будь-яких форм насильства та експлуатації, булінгу (цькування), дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю здобувача освіти; відповідно до ст. 54 Закону України «Про освіту», педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники, інші особи, які залучаються до освітнього процесу, мають право на: захист професійної честі та гідності; безпечні й нешкідливі умови праці; захист під час освітнього процесу від будь-яких форм насильства та експлуатації, у тому числі зокрема

булінгу (цькування), дискримінації за будь-якою ознакою, від пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю.

З огляду на специфіку освітнього процесу та освітніх відносин виникає необхідність спеціального, як регулятивного, так і охоронного, правового регулювання відносин, пов'язаних із забезпеченням ключових прав учасників освітнього процесу на життя, здоров'я, недоторканість, безпеку, честь, гідність тощо від порушень під час або у зв'язку із включеністю таких осіб до освітнього процесу й супутніх йому відносин.

Так, основним безпосереднім об'єктом адміністративного проступку, передбаченого статтею 173-4 КУпАП, є:

1) громадський порядок в освітньому середовищі, тобто система суспільних відносин, які складаються і розвиваються в освітньому середовищі під впливом правових та соціальних норм, спрямованих на забезпечення: нормального функціонування закладів освіти; нормального здійснення освітнього процесу; нормальних та безпечних умов праці й навчання учасників освітнього процесу; дотримання прав і свобод учасників освітнього процесу у зв'язку із їх включеністю до освітнього процесу;

2) громадська безпека в освітньому середовищі, тобто стан захищеності прав, свобод, інтересів людини, суспільства й держави від суспільно небезпечних (шкідливих) діянь і негативного впливу надзвичайних обставин, викликаних тими чи іншими факторами.

Зважаючи на діяння, які розглядають як елемент об'єктивної сторони складу проступку, передбаченого статтею 173-4 КУпАП, додатковими об'єктами цього правопорушення є: психічне здоров'я, фізичне здоров'я, психологічна, фізична, економічна, сексуальна недоторканість.

Тут також варто зазначити, що об'єкт є не лише підставою побудови системи адміністративних проступків у КУпАП, але й визначальним критерієм, який скеровує логіку побудови інших елементів складу адміністративного правопорушення.

Суб'єкт та потерпілий. Хоча потерпілий не виступає самостійним елементом традиційного складу правопорушення і розглядається як «ознака, що характеризує об'єкт» правопорушення [7, с. 203], під час аналізу складу булінгу доцільніше розглянути питання суб'єкта та потерпілого в комплексі.

Відповідно до ч. 1 ст. 173-4 КУпАП діяння булінгу «вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу».

Перше, чим звертає на себе увагу це формулювання, – законодавець тут зомусь зарахував малолітніх та неповнолітніх осіб до учасників освітнього процесу. Натомість відповідно до ч. 1 ст. 52 Закону України «Про освіту» «учасниками освітнього процесу є: здобувачі освіти; педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники; батьки здобувачів освіти; фізичні особи, які провадять освітню діяльність; інші особи, передбачені спеціальними законами та залучені до освітнього процесу у порядку, що встановлюється закладом освіти». Згідно з ч. 1 ст. 52 Закону України «Про вищу освіту» [8] «учасниками освітнього процесу у закладах вищої освіти є: 1) наукові, науково-педагогічні та педагогічні працівники; 2) здобувачі вищої освіти та інші особи, які навчаються у закладах вищої освіти; 3) фахівці-практики, які залучаються до освітнього процесу на освітньо-професійних програмах; 4) інші працівники закладів вищої освіти». Очевидно, що малолітні та неповнолітні особи не можуть автоматично отожднюватися з учасниками освітнього процесу.

Із буквального тлумачення ч. 1 ст. 173-4 КУпАП випливає, що булінг стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи може бути вчинено будь-якою особою (загальний суб'єкт), а стосовно «інших учасників освітнього процесу» – лише малолітньою або неповнолітньою особою (спеціальний суб'єкт). Тобто утворено дві пари «суб'єкт –

потерпілий». Вони допускають в одних випадках зашироку, а в інших – завузьку дію ч. 1 ст. 173-4 КУпАП за колом осіб. Так, наприклад, суб'єктом булінгу, виходячи з ч. 1 ст. 173-4 КУпАП, може бути особа, яка є абсолютно сторонньою як щодо потерпілого, так і щодо освітнього процесу, суб'єктом якого є (якщо є) потерпілий. Натомість диспозицією статті не охоплено випадки, коли діяння, які містять об'єктивні ознаки булінгу, здійснюються одним повнолітнім учасником освітнього процесу стосовно іншого повнолітнього учасника освітнього процесу.

Б.О. Логвиненко та С.О. Ігнатів пропонують розширити сферу дії ст. 173-4 КУпАП, передбачивши відповідальність за відповідні діяння, зокрема тоді, коли «протиправне діяння вчиняється в ході перебування особи в дитячому оздоровчому таборі, у дворі багатоквартирного будинку, на заняттях спортивної секції, у дитячому розважальному центрі, де жертва також може зазнавати систематичного або повторюваного цькування і образ» [9, с. 267]. Однак, на нашу думку, така пропозиція не узгоджується із об'єктом булінгу.

Об'єктивна сторона. Суть об'єктивної сторони булінгу сформульовано в ст. 173-4 КУпАП так: «діяння, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, зокрема із застосуванням засобів електронних комунікацій, унаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого». Таким чином: 1) булінг можливий у формі діяння, тобто дії або бездіяльності; 2) за характером об'єктивної сторони, склад булінгу відноситься до змішаних, формально-матеріальних, оскільки реальне настання суспільно шкідливих наслідків, з одного боку, не є обов'язковим для кваліфікації, а з іншого – їх настання охоплюється складом правопорушення; 3) об'єктивна сторона булінгу передбачає альтернативні дії: психологічне, фізичне, економічне або сексуальне насильство.

Формулювання об'єктивної сторони викликає кілька зауважень.

Так, під час учинення фізичного насильства, особливо за наявності реальної шкоди для здоров'я, виникає конкуренція з кримінально-правовими нормами. Кримінальний кодекс України [10] передбачає кримінальну відповідальність за практично будь-які форми фізичного насильства – від тяжких тілесних ушкоджень до побоев. Водночас офіційне визначення поняття фізичного насильства наявне лише в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [11], який так визначає фізичне насильство: «форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоев, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру» (п. 17 ч. 1 ст. 1). Відповідно до ч. 2 ст. 9 КУпАП, «адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності». Так, лише у край обмеженій кількості випадків фізичного насильства дії порушника можна було б кваліфікувати за ст. 173-4 КУпАП. Зокрема, це могли б бути такі дії, як утримання за одяг, порушення особистого простору тощо.

Сексуальне насильство, під яким ст. 153 Кримінального кодексу України розуміє «вчинення будь-яких насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням в тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої особи», а п. 15 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» – «форму домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини неза-

лежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності» також не може бути кваліфіковане за ст. 173-4 КУпАП, оскільки будь-які її прояви регулюють статті 152–156 Кримінального кодексу.

Що стосується економічного насильства, то єдине законодавче визначення його міститься в п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який визначає економічне насильство як «форму домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру». Очевидно, що, якщо мають місце діяння, пов'язані із посяганням на чуже майно у вигляді крадіжки, грабежу, розбою, шахрайства, вимагання та інших кримінально караних діянь, необхідною є кримінально-правова кваліфікація відповідних діянь. До економічного насильства, яке могло б бути кваліфіковане як булінг, можна віднести випадки позбавлення майна без намірів заволодіти ним (наприклад, тимчасове вилучення педагогічним працівником певних речей, приховування речей потерпілого тощо), примушування до праці або заборону працювати, обмеження в споживанні їжі, доступу до послуг харчування, доступу до медичних та освітніх послуг.

Недоліком формулювання об'єктивної сторони є також те, що воно не враховує досить суттєву для явища булінгу ознаку систематичності, повторюваності, яка закріплена у відповідній регулятивній нормі Закону України «Про освіту». Крім того, на ознаці систематичності булінгу наголошують представники психології та педагогіки [12, с. 20], із чим погоджуються і вчені-юристи [13, с. 45–46].

Суб'єктивна сторона. Хоча ч. 1 ст. 173-4 КУпАП прямо не вказує форму вини, із аналізу об'єктивної сторони очевидно, що булінг може вчинятися лише умисно. Взагалі обходить увагою ч. 1 ст. 173-4 КУпАП питання щодо мети булінгу, хоча саме в ній, на нашу думку, і полягають сутнісні особливості явища булінгу. Частково мету булінгу

розкрито в Законі України «Про освіту»: «заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого».

Висновки. Правові норми, як регулятивні, так і охоронні, які визначають явище булінгу та встановлюють відповідальність за такі діяння, містять низку описаних вище недоліків, унаслідок яких: 1) булінгом можуть бути названі діяння, які насправді не посягають на об'єкт булінгу, під яким розуміємо громадський порядок та громадську безпеку в освітньому середовищі; 2) частина об'єкту булінгу залишається за межами правової охорони засобами адміністративної відповідальності.

Крім того, у разі неврахування правозастосовувачем принципу пріоритету кримінальної відповідальності чинна редакція ст. 173-4 КУпАП створює загрозу уникнення більш суворої, зокрема кримінальної, відповідальності за посягання на життя, здоров'я, статево свободу і недоторканність.

У зв'язку із цим запропоновано такі заходи щодо вдосконалення відповідного правового регулювання:

1. Для уникнення розбіжностей у визначенні поняття булінгу в регулятивних та охоронних нормах пропонуємо ч. 1 ст. 173-4 КУпАП сформулювати іншим способом.

2. Визначення булінгу в п. 3-1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про освіту» пропонуємо викласти в такій редакції: «булінг (цькування) – протиправні діяння (дії або бездіяльність) учасника або учасників освітнього процесу стосовно іншого (інших) учасника (учасників) освітнього процесу, яке характеризується сукупністю таких ознак:

- полягають у систематичному (повторюваному) психологічному, фізичному, економічному насильстві, зокрема із застосуванням засобів електронних комунікацій;
- вчиняються в умовах включеності порушника та потерпілого до спільного для них освітнього процесу;
- завдають чи можуть заподіяти шкоду психічному або фізичному здоров'ю потерпілого;
- за своєю метою спрямовані на досягнення принаймні одного з таких результатів: викликати в потерпілого стійке відчуття приниження, страху або тривоги; підпорядкувати потерпілого інтересам та волі порушника; спричинити соціальну ізоляцію потерпілого або інші зміни його соціального становища в освітньому середовищі».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18 грудня 2018 р. № 2657-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 5. Ст. 33.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. додаток до № 51. Ст. 1122.
3. Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380.
4. Гурій А.В., Мельник Ю.О. Об'єкт правопорушення як критерій структуризації адміністративно-деліктного законодавства. *Юридична наука*. 2015. № 4. С. 14–19.
5. Наказ МВС України «Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України» від 11 листопада 2010 р. № 550. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1219-10>.
6. Закон України «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів» від 08 липня 2011 р. № 3673-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 9. Ст. 64.
7. Сенаторов М.В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві. Харків: Право, 2006. 208 с.
8. Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. Ст. 2004.
9. Логвиненко Б.О., Ігнатов С.О. Проблемні аспекти адміністративної відповідальності за вчинення булінгу (цькування). *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 6. С. 266–268.
10. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
11. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 р. № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.
12. Кухтова Н.В., Рожкина А.И. Основные подходы к определению буллинга и его детерминант. Буллинг в условиях образовательной среды: межкультурный аспект: монография / под ред. Н.В. Кухтовой, С.М. Шингаева. Витебск, 2018. 172 с. С. 7–20.
13. Мельничук О.Ф. Правові засоби протидії булінгу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Серія «Право». Випуск 55. Том 2. С. 44–47.